

PŘÍSPĚVEK K POJETÍ KATEGORIE REVOLUCE

ALOIS DVOŘÁK, Ústav marxismu-leninismu, UP, Olomouc

DVOŘÁK, A.: A Contribution to the Conception fo the Category of Revolution. *Filozofia* 34, 1979, No 4, p. 392—401.

The author presents a historical-logical analysis of the category of revolution and with it connected categories of evolution and other categories of quantity, quality and jump in order to achieve a more accurate understanding of the category of revolution and of the other categories mentioned, as well as the characteristics of their mutual relations, of their subordination.

Metodologická úloha marxisticko-leninské filozofie ve vědecké práci i výchově vyžaduje a bude zvláště v budoucnu vyžadovat stále větší pozornost upřesňování vědeckých definic pojmů a kategorií. Z tohoto hlediska musí marxisticko-leninská filozofie usilovat o jednoznačné vymezení kategorie revoluce a s ní spojené kategorie evoluce i dalších kategorií — „kvantita“ a „kvalita“, „skok“, aby mohly sloužit jako metodologické východisko ve zkoumání specialistům ostatních věd, aby bylo možno provádět jednotně i výchovnou činnost na školách. Učebnice marxisticko-leninské filozofie, ale i ostatní učebnice marxismu-leninismu, nebo metodologické pomůcky k výuce marxismu-leninismu, vyvolávají mnohdy z tohoto hlediska myšlenkovou nejasnost i rozčarování specialistů ostatních věd i studentů samých, protože trpí jednostranností a nepřesností. Pojmy a kategorie jsou vykládány a používány mnohdy v různém smyslu, např. širším a užším, ale i nejednotně a mnohdy bez jasné subordinace v jejich vztazích.

Sama nezbytnost zabývat se kategorií revoluce a srovnat kategorie revoluce a evoluce i skok, ale i kvalita a kvantita je vyvolána tím, že jejich používání vo vědecké i pro výuku sloužící filozofické, ekonomické, sociologické i historické literatuře je velice rozdílné a mnohdy jednostranné. Termín „revoluce“ je velmi často používán jako totožný s termínem „skok“ a současně také vztah kategorie „evoluce“ s kategorií „revoluce“ je používán jako totožný s kategorií „skok“.

A protože kategorii „revoluce“ (i sociální revoluce) nelze objasnit bez vztahu k termínům nepřetržitosti a přetržitosti a ty jsou zase v bezprostředním vztahu ke kvantitativním a kvalitativním změnám, má zde i svůj vliv mnohdy nejasné chápání kategorií „kvality“ a „kvantity“, kvantitativních a kvalitativních změn. Termín „kvantitativní změny“, jak se ukazuje, je používán totožně s termínem „evoluční změny“ nebo „evoluce“ a nejasnosti také vyplývají z totožného chápání „nepřetržitost“ a „postupnost“, kdy určitá forma skoku, tj. pozvolná, postupná bývá zaměňována s „evolucí“.

Podívejme se z tohoto hlediska na *Učebnici marxistické filozofie*

A. G. Spirkina, který říká: „Termín „evoluce“ v úzkém smyslu se používá převážně ve smyslu nepřetržitosti, tj. postupných kvantitativních změn jednotlivých vlastností v rámci dané kvality. Přejít systému z jednoho kvalitativního stavu v druhý se pak nazývá skokem, tj. přerušení nepřetržitosti... zvláštním druhem skoku, typickým pro společenský vývoj je revoluce... v širším a běžném smyslu se tento pojem (evoluce) užívá pro označení vývoje vůbec, např. ve vztahu ke kosmogonii (evoluce hvězd), k biologii (evoluce rostlinné a živočišné říše) atp. ... Kvalita je tím, co charakterizuje daný předmět jako takový, co jej odlišuje od jiných předmětů... Jednota vlastností vytváří kvalitativní určenost daného předmětu... Předměty se odlišují ale také velikostí, počtem, objemem, stupněm, tempem, tj. kvantitou.“ (1, s. 141, 136, 138)

Učebnice *Filozofie marxismu-leninismu* A. P. Šeptulina uvádí: „Evoluce, to je skok, v jehož průběhu se uskutečňuje přechod k nové kvalitě, v mezích dané podstaty věcí, bez základního zlomu existujícího kvalitativního základu... Revoluce je takový skok, v jehož průběhu se uskutečňuje základní zlom starého kvantitativního základu, mění se podstata věcí... Souhrn vlastností, jež ukazují na to, co věc představuje, čím je, se nazývá kvalitou... Souhrn vlastností, jež poukazují na rozměry věcí, na její velikost, se nazývá kvantitou.“ (2, s. 145)

Závazná učebnice *Marxisticko-leninská filozofie* (překlad sovětské učebnice pod redakcí F. V. Konstantinova) uvádí: „Vývoj je jednotou kvantitativních a kvalitativních změn... Skok je formou vývoje... Skok dovršující nějaký proces znamená moment kvalitativní změny předmětu, přelom, kritické stadium ve vývoji... Kvantita je... ztělesněna ve veličině, počtu, objemu, ve stupni a intenzitě vývoje určitých stránek objektu, v tempu průběhu procesů, v prostorově časových vlastnostech jevů... Kvalita je něco více než jednoduchý souhrn jakkoli podstatných vlastností, protože vyjadřuje jednotu, celistvost věcí, její relativní stálost, totožnost se sebou samou... Kvalita úzce souvisí se strukturou věcí, tj. určitou formou organizace prvků, vlastností, které ji tvoří... a proto není jen jejich souhrnem, nýbrž její jednotou a celistvostí... Podstatný rozdíl mezi kvalitou a kvantitou je v tom, že některé kvantitativní vlastnosti je možno měnit, aniž by u věcí došlo k nějaké významnější změně.“ (3, s. 105—108)

Posuďme z tohoto hlediska ještě *Metodickou příručku z dějin mezinárodního hnutí a KSČ* Olgy Nálepkové, která se v kapitole přerůstání demokratické revoluce v socialistickou zabývá etapami národní a demokratické revoluce v naší společnosti a konstatuje, že „Období národní a demokratické revoluce 1944—1948 je možné rozdělit do několika etap“. Předtím zdůrazňuje v revolučním procesu vývoje naší společnosti „prolínání revoluce demokratického a socialistického typu“, že jde o „nikoli dvě oddělené revoluce, ale pouze dvě etapy jednotného revolučního procesu“. (4, s. 215, 222, 223) Tím, že Olga Nálepková stanovuje

průběh národní a demokratické revoluce do let 1944—1948, posunuje však sama socialistickou revoluci až do února 1948 a sám Únor je pak možno chápat jako socialistickou revoluci. Socialistická revoluce v naší zemi by pak musela být provedena formou jednorázového skoku. Období let 1946—1948 by mohlo být považováno za období evoluce. Ukazuje se, že i v periodizaci našich dějin je třeba vycházet z daleko jasnějšího stanovení pojmů revoluce, etap revoluce i forem revoluce.

Srovnáme-li všechny uvedené, ale i další publikace z hlediska jejich chápání pojmů evoluce a revoluce, kvantita a kvalita a skok, musíme konstatovat, že v nich:

1. Dochází k ztotožnění evoluce a kvantitativních změn (evoluce jsou pojímány jako nepřetrživé, tj. postupné kvantitativní změny).
2. Nacházíme ztotožnění skoku s kvantitativními změnami a revolucí (skok je přerušením kvalitativního stavu jednoho v druhý a podobně je tomu i u revoluce).
3. Evoluce je ztotožněna nejen s kvantitativními změnami, ale i s vývojem a tedy i se skokem, t.j. přechodem kvalit.
4. Pojem revoluce má svou působnost jen v oblasti společnosti a nemá vůbec žádné místo v přírodě. Přitom v oblasti přírody není postulován ve filozofii vůbec žádný adekvátní pojem pojmu revoluce, což vede k plochému evolucionismu, protože i když je chápána evoluce jako jednota kvantitativních i kvalitativních změn, nejde o vývoj, ale jen o pohyb a mimo to jsou místo pojmu revoluce zaváděny nejrůznější jiné názvy např. aromorfóza atp.
5. Je ztotožňována „nepřetržitost“ a „postupnost“, což ztěžuje chápání jedné z forem skoků, tj. formu postupnosti.
6. Ve svých důsledcích se ztotožněním kvantity a evoluce či kvality a revoluce nerespektuje rozdíl mezi pohybem a vývojem.
7. Dochází k tomu, že definice nejsou zásadně formulovány na základě vyjasnění a vyjádření obsahu změn, o které jde, ale pomocí výčtu vlastností, který v podstatě závisí na větším nebo menším množství informací, dosažených v rozvoji vědy.

Proveďme historicko-logickou analýzu těchto kategorií, abychom došli k přesnějšímu definování kategorie revoluce a ostatních kategorií i k charakteristice vzájemných jejich vztahů, jejich subordinace.

Začneme kategorií evoluce. Zvláště díky Ch. Darwinovi se termín evoluce v polovině 19. století velice rozšířil. Avšak v intencích v dané době uznávaného výroku *Natura non facit saltus* — Příroda nedělá skoky, samotným Ch. Darwinem [přes jeho přínos v objasnění vývojové řady druhů stále dokonalejších a složitějších z jednodušších], je druhový rozdíl chápán jako subjektivní nástroj členění, zatímco v přírodě samé jde o plynulý proces vývojových řad druhů, o plynulý proces bez skoků.

Také Marx a Engels používají termín evoluce. Ovšem k evoluci jako pojmu uplatňovaném pro charakteristiku vývoje, tj. k Darwinovu

chápání evoluce, mají kritické výhrady a nikde proto ve vývoji nevylučují skoky a neztotožňují evoluci s procesem kvantitativních změn.

Viděli jsme však, že termín evoluce dává možnost využívat ho v duchu plochého evolucionismu, jak to také nacházíme u A. Comta nebo H. Spencera. V intencích výroku — příroda nedělá skoky — chápou jak A. Comte, tak H. Spencer společenský vývoj jako proces, v němž skoky a s nimi i revoluce je vylučována, chápe se jako něco patologického ve vývoji společenského organismu, jako živelný element rušící pořádek, něco, co je na hranici regrese a co tedy progres společnosti vylučuje.

Toto jednostranné chápání evoluce, které odmítá revoluci a vývoj chápe jako proces plynulých ničím nenarušovaných kvantitativních změn, reforem, je od roku 1880 všeobecně rozšířeno, byl a je na něm založen reformismus (5, s. 249—250) a toto chápání bylo také přijímáno II. internacionálou.

Kritické výhrady k tomuto jednostrannému chápání evoluce vyjadřuje G. V. Plechanov v polemice s L. Tichomirovem, když píše: „Vyzývá k revoluci tam, kde je nemyslitelná bez předcházející evoluce. Apeluje k evoluci tam, kde není možná bez základní ekonomické revoluce.“ (6, s. 330, 384—385)

Termín evoluce ve vazbě se skokem a revolucí objasňuje také V. I. Lenin. Podle něj „vývoj v přírodě zahrnuje i pozvolnou evoluci i rychlé skoky“. (7, s. 66) Pod Leninovým vedením byla také ve společenském vývoji Ruska prakticky vazba evoluce se skokem a revolucí realizována a tím prokázána.

Překonání jednostranného chápání evoluce jako procesu kvantitativních změn vede tak k pochopení toho, že vývoj je jednotou evolučních a revolučních změn. S tímto chápáním se můžeme setkat ve stati J. V. Stalina *Anarchismus a socialismus*. (8, s. 308) Toto chápání dostává také svou podobu v učebnici filozofie *Základy marxistické filozofie* vydané u nás r. 1962, kde se říká: „Kvantitativní změny jsou evoluční formou vývoje“ ... „kvalitativní změny jsou revoluční formou vývoje“. (9, s. 192—193)

Je tedy překonáno jednostranné stanovisko, avšak dochází k ztotožnění kvantitativních změn s evolučními a kvalitativních změn s revolučními, nerespektování rozdílů mezi nimi a celkově mezi pohybem a vývojem. Toto chápání zužovalo a zužuje metodologické možnosti využití zákona přechodu kvantitativních změn v kvalitativní. Toto stanovisko se proto stávalo čím dál neudržitelnější a vyústilo do obsáhlé diskuze, která probíhala od počátku šedesátých let zvláště ve filozofických časopisech v SSSR, ale také v našich časopisech zvláště v souvislosti s diskuzí o charakteru a vývoji sociální revoluce v naší společnosti. I když v této diskuzi došlo k vyjasnění stanovisek a k upřesnění chápání těchto kategorií a byly do této diskuze zapojeni nejen filozofové, ale velký okruh specialistů přírodních a společenských věd, nedošlo v diskuzi k úplné-

mu vyjasnění těchto pojmů.¹ Postup diskuze si vynutil ujasnění kategorií kvantita a kvalita, protože jen přes tyto kategorie, srovnáním s kategorií evoluce a revoluce, mohlo dojít k postihnutí odlišností mezi kvantitou a evolucí, ale i kvalitou a revolucí.

Při toleranci různých rozdílů definic u současných učebnic filozofie můžeme vymezit kvantitu a kvalitu takto: Kvantita je taková určenost předmětů a jevů daná vlastnostmi ztělesněnými ve veličině, počtu, objemu, stupni, tempu, které je možno změnit, aniž daný předmět a jev přestal být sám sebou. Kvalita je taková určenost předmětů a jevů daná organickou jednotou podstatných vlastností, jejich celostností systému a je ztělesněna v jejich struktuře, která když se mění a dojde k porušení celistvosti tohoto systému věcí a jevů, přestává být sám sebou a mění se v jiný předmět a jev.

Jestliže se v učebnici *Marxisticko-leninská filozofie*, která byla zpracována pod redakcí F. V. Konstantinova, říká: „Vývoj je jednotou kvantitativních a kvalitativních změn“ (10, s. 108), pak se vývoj neliší od pohybu a pokud např. zůstává jedna společenská formace určitou společenskou formací, dochází zde jen ke kvantitativním změnám. Stanovit tyto změny jen jako kvantitativní je však jednostranné. Vždyť současně s kvantitativními změnami probíhají v každé formaci také strukturální změny, tj. kvalitativní změny, i když částečné. Do vztahů společensko-ekonomické formace feudalismu jsou např. vnášeny prvky změn kapitalistické struktury a tím se přibližuje tato struktura ke kapitalistickým vztahům, ke kapitalistické formaci. Sám kapitalistický systém je charakterizován nejen takovými strukturálními momenty, jako je souhrn vlastnictví kapitalistických výrobních prostředků a z toho vyplývajících dalších složek, ale také strukturou výrobních sil s určitými rysy, kterými je struktura výrobních sil charakterizována. V kapitalismu samém jde přinejmenším o období domonopolistické a monopolistické. Přitom teprve zralé kapitalistické výrobní vztahy vedou k tovární velkovýrobě a krizím. Také v současné době dochází ke strukturálním změnám při přechodu od monopolistického kapitalismu ke státně-monopolnímu kapitalismu, za současného vlivu vnějších změn, tj. existence socialistické soustavy a probíhajícího rozpadu koloniálního systému.

Ukazuje se, že v rozvoji kapitalismu tak dochází nejen ke změnám kvantitativním, ale také k částečným strukturálním změnám, které jsou svým charakterem spojeny s kvalitativními změnami. Jen to také umožňuje pochopit odlišnost systému kapitalismu v jednotlivých etapách, odlišnost vlastní systému kapitalismu např. poloviny 19. století a poloviny 20. století. To není dostatečně bráno k úvahu jak historiky, tak ekonomy. Změny v rámci staré kvality nelze charakterizovat jen jako kvan-

¹ Shrnující postoj k této obsáhlé diskuzi v SSSR zaujímá M. A. Seleznev v práci, kterou předložil jako doktorskou dizertaci *Socialnaja revoljucija* (Metodologičeskije problemy) Moskva 1971.

titativní změny. Kvantitativní charakteristika by měla být řešena nedílně s kvalitativními změnami, které proběhly v soustavě prvků i stránek struktury v celkovém systému kapitalismu. Prozatím se výrazně prosazuje názor, že ve vztahu k základním změnám spojených se sociální revolucí, s touto nejzákladnější změnou podstaty společnosti, přechod k monopolistickému kapitalismu, imperialismu. Změny v rozvoji kapitalismu kvantitativní změnou.

Avšak sociální revoluce a tedy také socialistická revoluce je možná ne při jakémkoli hromadění kvantitativních změn, ale jen při takovém hromadění změn, kterému odpovídají hluboké změny v rozvoji výrobních sil i vztahů, v ekonomické struktuře, jen když kapitalismus projde strukturálními změnami, tj. dílčími kvalitativními změnami vedoucími k monopolistickému kapitalismu, imperialismu. Změny v rozvoji kapitalismu mají jak kvantitativní, tak kvalitativní stránku a také stupeň zralosti je třeba vyjádřit jak v kvantitativních, tak i kvalitativních stránkách, tj. strukturních změnách.

Evoluční změny proto nelze redukovat na kvantitativní, neboť v procesu rozvoje společnosti obsahují i prvky kvalitativních, tj. strukturních, i když částečných změn. Jinak by evoluční forma vývoje nemohla připravit revoluční formu, kdyby evoluční změny byly jen narůstáním kvantitativních změn. Evoluce je proto jen taková kvantitativní změna, která v sobě obsahuje i prvky změn strukturních, tj. kvalitativních a které v této jednotě naplňují obsah tohoto pojmu, jako procesu přípravy na určitém stupni nasycenosti nastupujícího procesu revoluce. Kategorii evoluce lze proto správně vysvětlit a objasnit jen když neděláme příkrou hranici mezi kvantitativními a kvalitativními, tj. strukturními změnami. Kvalitativní rozdíly v samém systému, např. kapitalismu nejsou zanedbatelné. Bez nich nelze stanovit správnou strategii a taktiku v dnešní etapě vývoje. Dnes nejde např. o soutěž socialismu s kapitalismem vůbec, ale se státně monopolním kapitalismem, ve kterém došlo k výrazným změnám ve vazbách prvků kapitalismu i jeho struktury.

Při řešení podstaty procesu evoluce a revoluce jsou proto nepoužitelné termíny a výklad, že ve vývoji došlo k postupné či částečné změně, nebo charakteristikou jiných vlastností nebo případně vztažením k zákonu přechodu kvantitativních změn v kvalitativní. Zákon je jak historicky, tak logicky vždy formulován později než kategorie, pojem. Proto třeba vždy udělat jasno v obsahu pojmu či kategorie, jinak zůstává nejasné, proč určité vlastnosti jsou vlastnostmi daného pojmu či kategorie. Vyčíslením vlastností můžeme kategorii nebo pojem jen ilustrovat, ne však definovat.²

² Takto jednostranně postupuje např. *Velká sovětská encyklopedie* díl 20, Moskva 1953, s. 415 při vymezování kategorie kvantita, nebo filozofické slovníky ale i některé učebnice a statě.

Při procesu revoluce, který je ve svém obsahu nedílně procesem kvantitativních i strukturních kvalitativních změn, dochází k modifikaci předmětu a jevu při uchování jeho základu, tj. systémové strukturní vazby. Bez této modifikace, hromadění nového stavu kvality není možný přechod k druhé, nové kvalitě, tj. k radikální změně struktury, k novému celkovému systému s novou strukturou a jí odpovídající kvantitou.

Evoluce je proces vnitřního hromadění, kumulace plynulých kvantitativních, ale i dílčích kvalitativních změn spojených s daným systémem struktur, je procesem změn, na základě něhož se uskutečňuje přechod od nemožnosti k možnosti provést skokem přeměnu v novou kvalitu, v nový systém struktur. Evoluce tak umožňuje vznik nového, ale jen jako modifikaci dané staré kvality, jako plynulý proces tvoření nového stavu staré kvality. Má-li se dosáhnout vývojově vyšší kvality, musí se dosáhnout takové míry nahromadění, kumulace, nasycenosti těchto změn, jejímž přímým výsledkem je revoluce, která láme starou kvalitu v samém základě a kořenech a je přerušením vnitřního plynulého hromadění změn, je začátkem vzniku vývojově vyšší kvality a jí odpovídající kvantity.

Evoluce a revoluce jsou protiklady vnitřního procesu vývoje oddělené časem, v němž evoluce předchází revoluci a je jí dovršována, jsou to různá stadia ve vývoji předmětů a jevů, různé formy vývoje.

Plynulost evolučních změn způsobuje jejich obtížnou stanovitelnost v čase, přičemž jejich obsahem je také dána jejich zvratnost, tj. možnost vzestupu i sestupu. Nové totiž vystupuje v evoluci jako část starého, jako sice tvoření nového stavu, ale stále v rámci staré kvality, starého systému, takže k návratu vždy může dojít a bez velkých potíží.

Přerušení plynulosti změn v revoluci způsobuje stanovení jejich hranic bez větších potíží a jejím obsahem je také dána nezvratnost změn, neboť revoluce láme staré v samém základě a současně je vznikem základu nové kvality, kdy nové již nevystupuje jako část starého, ale jako samotné nové směřující vpřed, jako vzestup, jako vývojově vyšší.

Každá kvalitativní změna i změna revoluční je tedy charakteristická přerušením plynulosti změn, tj. skokem: je hranicí mezi starým a novým, láme staré v jeho podstatě a tím přerušuje plynulý tok změn, je zánikem starého a vznikem nového a tím zajišťuje přechod z jednoho kvalitativního stavu do druhého. Revoluce jako proces kvalitativních změn se odlišuje od ostatních kvalitativních změn tím, že je vždy přechodem k vývojově vyššímu, že je spojena se vzestupnou tendencí, s progresem. Opakem revoluce je kontrarevoluce, charakteristická sestupnou tendencí, regresem.

Jestliže jde vývoj od nižšího kvalitativního stavu k vyššímu kvalitativnímu stavu a přechod od jednoho stupně k druhému je zákonitý a žádný nelze libovolně odstranit, pak takový vzestup z jedné kvality do druhé je nejen skok, ale je to specifický skok, tj. revoluce.

Úsilí za uznání revolučních změn vedle evolučních v boji proti liberalismu a reformismu nese s sebou, jak jsme viděli, od konce 19. století do značné míry totožné chápání pojmů kvalitativní změna, skok a revoluce a tím minimální orientaci na objasnění rozdílností těchto pojmů. Dnes však existuje dostatek materiálu ve společenských, ale i v přírodních vědách, aby byl vydělen z mnohosti kvalitativních změn a skoků zvláštní specifický druh, tj. revoluce. Ignorovat specifiku tohoto druhu skoků spjatých s vývojem jak ve společnosti, tak v přírodě již není únosné.

Proto je třeba upřesnit používání termínů „kvalitativní změna“, „skok“ a „revoluce“ i opustit názor, že revoluce je jen humanitním, lidským pojmem, (11, s. 17), že má význam jen pro společnost³ a objasnit odlišnosti mezi těmito pojmy, aby se staly účinným nástrojem nejen společenských, ale i přírodních věd⁴ i v samotné výchovné práci.

Revoluce je filozofickou kategorií k označení takového procesu kvalitativních změn ve vnitřní struktuře celého systému předmětu a jevu, který je spojovacím článkem mezi dvěma za sebou následujícími evolučními stádii v příčinně následném a vzestupném rozvoji daného systému. Revoluce jako zvláštní forma vývoje má pochopitelně své zvláštnosti, probíhá-li v oblasti přírody nebo společnosti a také v určitých oblastech přírody nebo společnosti. Jde-li ve společnosti o přechod od jedné společensko-ekonomické formace k druhé, k vyšší společensko-ekonomické formaci, hovoříme o sociální revoluci.

Epocha sociální revoluce proletariátu je celé období ve vývoji společnosti naplněné revolucemi proletariátu v jednotlivých zemích, sama se skládá z epoch sociálních revolucí v jednotlivých zemích. Tato epocha sociální revoluce proletariátu byla zahájena před šedesáti lety Velkou říjnovou socialistickou revolucí, pokračovala revolucemi v dalších socialistických zemích a bude skončena dovršením celého cyklu sociálních revolucí proletariátu na celém světě, vybudováním socialismu a přechodem ke komunismu na celém světě.

³ Srovnej RUDKEVIČ, H. M.: Dialektičeskij materializm. Moskva 1959, s. 348—349 nebo učebnice Marxisticko-leninské filozofie z roku 1968 i nejnovější učebnice.

⁴ Nejednotnost vede k tomu, že např. v biologii používají někteří termín revoluce pro jakýkoli skok a jiní ho vůbec odmítají a používají termín mutace, aromorfóza atp. S. R. Mikulinskij ve stati Metodologičeskije problemy istorii biologii mesto pojmu revoluce používá v biologickém procesu pojem „aromorfózy“. (Voprosy filozofii č. 9, r. 1969, s. 35—36) V. N. Stoletov v knize *Filozofskije voprosy sovremennoj biologii* hovoří o tom, že přechod druhů „soveršajetsja skačkoobraznym, revolucionnym putěm“. (Moskva 1951, s. 49)

1. SPIRKIN, A. G.: Učebnice marxistické filozofie. Svoboda, Praha 1971.
2. ŠEPTULIN, A. P.: Filozofie marxismu-leninismu. Svoboda, Praha 1971.
3. Marxisticko-leninská filozofie. Praha 1973.
4. NÁLEPKOVÁ, O.: Metodická příručka z dějin mezinárodního hnutí a KSČ /SPN, Praha 1976.
5. Srovnej BERNSTEIN, E.: Istoričeskij materializm. Moskva 1956.
6. Srovnej PLECHANOV, G. V.: Sebrané spisy filozofické. Díl I., Moskva 1956.
7. LENIN, V. I.: Sebrané spisy 20.
8. STALIN, J. V.: Spisy I.
9. Základy marxistické filozofie. Praha 1962.
10. KONSTANTINOV, F. V.: Marxisticko-leninská filozofie. Praha 1973.
11. Srovnej KEDROV, V. M.: Lenin i revolucija v jestěstvoznaniiji XX. věka. Moskva 1969.

К ПОНИМАНИЮ КАТЕГОРИИ РЕВОЛЮЦИИ

Алоис Дворжак

Сравнивая изложение в нашей литературе категории революции с категорией эволюции, а также с категориями количества, качества и скачка, автор статьи констатирует расхождения, неточности и односторонность в их толковании и отношениях между ними, проявляющиеся в том, что:

1. Эволюция отождествляется с количественными изменениями (эволюция понимается как непрерывные, т. е. как постепенные количественные изменения).

2. Скачок отождествляется с качественными изменениями и с революцией (скачок является переходом от одного качественного состояния к другому, подобным образом дело обстоит и с революцией).

3. Эволюция отождествляется не только с количественными изменениями, но и с развитием, следовательно, и со скачком, т. е. с качественными превращениями.

4. Понятие революции имеет свое действие только в общественной сфере и не имеет вообще никакого места в природе. При этом в области природы в философии вообще не постулируется никакое понятие, адекватное понятию революции, что ведет к плоскому эволюционизму, так как хотя эволюция и понимается как единство количественных и качественных изменений, речь идет не о развитии, а только о движении, кроме того, вместо понятия революции вводятся самые различные другие названия, например, ароморфоз и т. п.

5. Отождествляются „непрерывность“ и „постепенность“, что затрудняет понимание одной из форм скачка, т. е. формы постепенности.

6. В своих последствиях в результате отождествления количества и эволюции или качества и революции не учитывается разница между движением и развитием.

Путем историко-логического анализа этих категорий автор стремится дать более точное определение категории революции и остальных категорий, охарактеризовать их взаимоотношения и субординацию.

Alois Dvořák

Durch Vergleich der Kategorie Revolution mit der Kategorie Evolution und auch mit den Kategorien Quantität, Qualität und Sprung, wie sie in unserer Literatur angewandt werden, kommt der Verfasser des vorliegenden Aufsatzes zum Schluss, dass in ihrer Auslegung und in ihren Relation Uneinheitlichkeit, Ungenauigkeit und Einseitigkeit vorherrschen, und zwar darin, dass:

1. Evolution und quantitative Veränderungen identifiziert werden (Evolution wird als kontinuierliche, d. h. sukzessive Veränderungen aufgefasst).
2. Der Sprung wird mit qualitativen Veränderung und Revolution identifiziert (Sprung ist Unterbrechung eines bestimmten qualitativen Zustandes und etwas Ähnliches findet auch in der Revolution statt).
3. Evolution wird nicht nur mit quantitativen Veränderungen identifiziert, sondern auch mit Entwicklung und somit auch mit dem Sprung, also mit dem Übergang von einer Qualität in eine andere.
4. Der Begriff Revolution hat sein Wirkungsfeld nur in der Sphäre der Gesellschaft und hat überhaupt keinen Platz in der Natur. Dabei ist in der Philosophie für die Sphäre der Natur gar kein Begriff postuliert, der dem Begriff Revolution adäquat wäre, was zu einem flachen Evolutionismus führt, weil wenn Evolution auch als Einheit quantitativer und qualitativer Veränderung begriffen wird, geht es nicht um Entwicklung, sondern nur um Bewegung und ausserdem werden anstatt des Begriffes Revolution verschiedene Bezeichnungen eingeführt, z. B. Aromorfose u. A.
5. Kontinuitätlichkeit und Sukzessivität werden identifiziert, was die Auffassung einer Form des Sprungs, d. h. die Form der Sukzessivität, erschwert.
6. Infolge der Identifizierung von Quantität und Evolution oder von Qualität und Revolution wird der Unterschied zwischen Bewegung und Entwicklung nicht respektiert.

Durch eine historisch-logische Analyse dieser Kategorien ist der Verfasser dieses Aufsatzes bemüht, die Kategorie der Revolution wie auch die übrigen Kategorien genauer zu definieren und ihre wechselseitigen Verhältnisse und Subordination zu charakterisieren.